

KİTABIYAT

Emin ÜNSAL*

Mehmet Kaan Çalen-Halûk Kayıcı, *Modern Türk Düşüncesinde Milliyetçilik*, Bilgeoğuz Yayınları, İstanbul 2014, 365 s.

Milliyetçilik, yakın tarihimizin en tartışmalı kavramlarından birisidir. Bütün dünyada olduğu gibi ülkemizde de özellikle 1980'lerden sonra kavramın akademik ve entelektüel düzeyde ilgi konusu olduğu, kavramı anlamaya ve açıklamaya yönelik çabaların arttığı görülmektedir.

Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Modern Türk Düşüncesinde Milliyetçilik kitabını yayına hazırlayan Yrd. Doç. Dr. Mehmet Kaan Çalen ve Öğr. Gör. Haluk Kayıcı, milliyetçiliğe yönelen bu akademik ve entelektüel ilginin, milliyetçiliği konu edinen yayınlarda niceliksel bir artışı beraberinde getirdiğini ancak bu niceliksel artışın arzu edilen kalite seviyesine ulaşmadığını iddia etmektedirler. Çalen ve Kayıcı, ülkemizdeki milliyetçilik araştırmalarının zaafını üç sebebe bağlamaktadırlar. İlk olarak Avrupa-merkezci milliyetçilik teorilerinin, alanı olumsuz etkilediği kanaatini taşımaktadırlar. Çalen ve Kayıcı'nın meseleye dair değerlendirmeleri şöyledir:

“Batıda geliştirilen milliyetçilik teorileri, Türkiye'deki milliyetçilik araştırmalarına bir canlılık getirirken çoğu zaman bu araştırmaların teorik çerçevesini ve büyük ölçüde içeriğini de tayin etmektedir. Ülkemizde milliyetçilik üzerine yapılan yayınların birçoğu orijinal birkaç çalışmayı tekrardan öteye gidememekte, bilhassa makale seviyesindeki çalışmaların bir kısmı, popüler nitelikteki yayınların ise kahir ekseriyeti bazı önemli eserlerin dipnot dolgularıyla veya milliyetçilik, bilhassa Türk milliyetçiliği, aleyhtarı sathî ancak süslü ve büyük bir söylemle kotarılmaya çalışılmış tatsız birer özetinden ibâret kalmaktadır. Türklerde millet ve milliyetçilik olgularını açıklayabilecek farklı model ve yöntemlerin kurulmasıyla ilgili

* Arş. Gör., Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü.

herhangi bir sorgulama ve arayış içerisinde giren eser sayısı maalesef çok azdır.”

Çalen ve Kayıcı, ikinci olarak ana kaynakların kullanılmayışının, ülkemizdeki milliyetçilik araştırmalarının en önemli zaafı olduğunu belirtmektedirler. Son olarak da milliyetçilik konusundaki ideolojik ön yargıların ve bu ön yargılarla bağlantılı olarak alana katkı sağlayabilecek farklı disiplinlere mensup ilim adamlarının milliyetçilik araştırmalarından uzak kalışının, milliyetçilik araştırmalarının sağlıklı bir mecrada yürümesini zorlaştırdığını ifade etmektedirler. Bu üç sebep çerçevesinde Çalen ve Kayıcı eseri hazırlamaktaki amaçlarını şöyle açıklamaktadırlar:

“Türk milliyetçiliği söz konusu olduğunda, ana kaynaklar içerisinde özellikle eski yazı eserler büyük ehemmiyet arz etmektedir. Bu eserleri görmeden, okuyup değerlendirmeden Türk milliyetçiliğinin tarihi gelişimini ve vücûda getirdiği düşünce mirâsını anlamak mümkün değildir. Eski yazı eserlere ulaş(a)mama ve bu kaynakları okuyamama, ülkemizdeki milliyetçilik araştırmalarını kısır bir mecraya sürükleyen, yukarıda zikrettiğimiz zaafılara yol açan önemli etkenlerden birisidir. Bu kitabın varlık sebebi, alana katkı sağlayacağı düşünülen bazı eski yazı metinleri, yeni yazıya aktararak eski yazı okuyamayan araştırmacılarla buluşturmak, böylece dikkatleri ana kaynakların kullanımına çekerek bu yönde bir eğilim başlatmak, nihayet Türk milliyetçiliği araştırmalarının sıkıştığı alanı bir nebze olsun açmak arayışıdır. Ayrıca, hâl-i hâzırda bir fikir orucu tuttuğu sıklıkla ifade edilen milliyetçi düşüncenin de bu yazıları hatırlamasını temin etmek, unutulmuş metinleri tekrar dolaşıma sokmak, bu yolla da kaynakların yeniden okunup yorumlanmasıyla milliyetçi düşüncenin bir canlanma yaşayacağı umudunu taşımak çalışmanın ikinci motivasyon kaynağıdır.”

Çalen ve Kayıcı, iki maddede topladıkları amaçları doğrultusunda 1908-1928 yılları arasında kaleme alınmış 50 küsur eski yazı metni yeni yazıya çevirmişler. Metinlerin kaynak değerini kaybetmemesi için üzerlerinde hiç bir sadeleştirme işlemi yapmamışlar ve böylece milliyetçilik araştırmalarında kullanılacak kaynak bir eser vücûda getirmişler. Eserde yer alan yazıların sadece Türkçü literatürden seçilmemiş, makale tabanının İslamcılardan Osmanlıcılara, Turancılardan Anadoluculara kadar geniş tutulmaya çalışılmış olması, konuya dair farklı düşünceler ile farklı milliyetçilik telakkilerinin de takip edilebilmesini mümkün kılmaktadır.

Üç bölümden oluşan eserin “Millet ve Milliyetçilik” başlıklı Birinci bölümü millet ve milliyetçilik olgularını kavramsal düzeyde ve genel bir çerçeve dâhilinde ele alan yazılara tahsis edilmiştir. Bölüm yazıları

içerisinde Ziya Gökalp'in meseleyi sosyolojik bir yaklaşımla ele alan makaleleri ile Celâl Nuri'nin farklı bir bakış açısının ürünü olan yazıları dikkat çekmektedir.

Kitabın “Türklerde Milliyet Fikri” başlıklı İkinci bölümü, millet ve milliyetçilik olgularını Türklerin özelinde ele alan yazılardan oluşmaktadır. Ziya Gökalp'in ve Yusuf Akçura'nın Türklerde milliyetçilik fikrinin doğuşuna dair yazıları, Ahmet Ağaoğlu'nun Türk dünyası ile ilgili tahlilleri, Halim Sabit'in kuzey Türklerinde hâlâ güncelliğini koruyan Türkçülük-Tatacılık tartışmaları hakkındaki yazısı, Mehmed Halid'in Anadolu tavrı, bölümün öne çıkanları arasında yer almaktadır.

Kitabın “Milliyetçilik Tartışmaları” başlıklı son bölümünde ise II. Meşrutiyet döneminde yaşanan önemli milliyetçilik tartışmalarından, Süleyman Nazif ile Ahmed Ağaoğlu, Ahmed Naim ile Ahmed Ağaoğlu ve Ali Kemal ile Türk Yurdu mecmuası arasında gerçekleşen tartışmalara yer verilmiş. Çalen ve Kayıcı'nın belirttiği gibi bu tartışmalar ve kitapta yer alan yazıların pek çoğu “hemen bugün burada yazılmış” hissini uyandıracak kadar güncelliklerini muhafaza etmektedir. Mesela İslamcı çevreler milliyetçilik aleyhtarı söylemlerinde bugün hâlâ Ahmed Naim'i tekrar etmektedirler. Milliyetçi çevrelerin bu milliyetçilik aleyhtarı söyleme verdikleri cevaplar da büyük ölçüde Ahmed Ağaoğlu'nun cevaplarının çizdiği çerçeve içerisinde kalmaktadır.

Çalen ve Kayıcı'nın *Modern Türk Düşüncesinde Milliyetçilik* ismini taşıyan kitapları, özel olarak Türk milliyetçiliği düşüncesi, genel olarak da çağdaş Osmanlı-Türk düşüncesi için birinci elden kaynak vasfını taşımaktadır. Bu açıdan dağılık ve ulaşılması güç olan makaleleri toplu hâlde ve yeni yazıya çevrilmiş bir şekilde sunan kitap, söz konusu alanlarda çalışan ve özellikle eski yazı okuyamayan araştırmacılar için son derece faydalı olacaktır. İkinci olarak kendilerini milliyetçi düşünce geleneği içerisinde gören günümüz zihinleri de kök kaynakları yeniden okumak imkânını bulacaklardır. Bu kaynakları yeniden okumanın beraberinde milliyetçi düşünceye bir canlılık getireceği kanaatindeyim.